

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ш О Д У Н А В К А

№ 12.

Београдъ 22 Марта.

1846.

О ИЛИРСТВУ.

(Конаць.)

Ово лежи у природи ствари; идеја изыскуе таково теченіе догађая. Оће ли дѣйствительность овомъ поискаваню одговарати, неможе се извѣстно унапредъ опредѣлити, будући јошть у многомъ нису сва она условія дата, која бы къ овомъ поспѣшно или препятствовено утицањъ имала; но при томъ види се и овде као свуда у животу, као да ће идеја своју владу одржати. Ђрбо већъ не стое они выше усамѣни, кои се противе Илирство примити, већъ се една партија образовала, која таково силомъ одбѣя, и нѣоуву моћъ у идеи, у којој е времена владајућа была, сломити тражи. И ова е партија у среди ни „Велике Илирије,“ састои се изъ Славяна, кои идеалнымъ „Илирима“ принадлеже: ово су Србљи у Унгаріи, кои су знакъ борбе дали, и садъ се у честной и явной борби веселомъ изгледу извѣстне побѣде надаю; ѡрбо на нѣоовой е страни Богъ и правда, народъ и народность. Као орудія ове борбе сматраю се у Пешти изилазећи „Србски Лѣтописи“)“ съ едне, и „Даница“ у Загребу съ друге стране. Србљи ишту одъ Илира, да ѣи они само на миру оставе, будући да они само Србљи остати желе, каошто су и досадъ были; Илири пакъ нека за себе

све оно чине, што имъ се добро види. И тако су Илири себи едногъ противника на вратъ навукли, кои имъ у сили ни найманъ неуступа.*) Но опетъ е зато съ друге стране истина, да су ово обе најприродниѣ две партије, кое су у южномъ Славенству постати могле, и да бы се оне и безъ предосторожне наглости „Илира“ пре или после образовале, ѡрбо се Србљи одъ други южни Славяна разликую како са своимъ вѣронсповѣданіемъ тако и са писменина: они принадлеже грчко-славенской цркви и пишу кирилскимъ словима, докъ су сви други римски католици (само мало протестанта), и латинскимъ се писменымъ знацима служе.

Подъ овымъ обстоятельствомъ остав за безпристрастногъ позорствователя отношенія двоє жити: прво, да се Србљи у своимъ трудовима за крѣплѣнъ свое народности и узвышеніе свога народа у душевномъ и матеріалномъ

*) Сила ова не само што неуступа, већъ и у моралномъ, и у физическомъ смьслу силу Илира яко надвысует, при свемъ томъ што су се гдикон Илири доказати трудили, да Хорвата выше одъ Србала има. Славный Шафарикъ брое Хорвата до 750,000., а число Србала како у отечеству, тако и у поселеніямъ ставля у равной сумми на 5,294,000. Одъ овы долже на Мађарску и Банатску границу 542,000; на Славонию и Славонску границу 738,000 на Хорватску и Хорватску границу 629,000; на южну Крайинску 40,000; на Истрию и приморѣ 254,000; на Далмацию 391,000; дакле свега у Аустрийскомъ царству на 2,594,000; — у Србїи пакъ брое се 940,000., у западно-Турскимъ предѣлима, Босни, Херцеговини, старой Рациї (старомъ Влау) и Албанскимъ пред ѣима 1,552,000; у Црној Горѣ 100,000; дакле свега у целой Турской 2,600,000 осимъ тога населеніа на Дѣлпру износи око 100,000. — Вѣронсповѣданія римокатолическогъ у Аустриї и Турской всу до 1,864,000; восточногъ 2,880,000 у Аустриї, Турской и Русіи. Мухамеданаца у Босни, Херцеговини и Рациї има до 550,000. —

*) У борби овой выше су Народне Србеке Новнае, или болѣ рећи Народный Листъ участвовали, и то съ великимъ и болѣшимъ доказательствомъ, и доводима, зрелимъ разсужденіямъ и векомъ умѣреностіу, и справедливоштіу, нежели страна Илира. У овомъ су се найвыше отличовали Милошъ Светићъ, Докторъ Г. Пантелићъ, П. А. Поповићъ, Теодоръ Павловићъ, Георгій Петровићъ. — Прев.

Преводитель.

призрѣнію све вѣрма окрѣпе, и да се за оно знатно званіе предугове, кое имъ е нѣново положеніе и духовно станіе у южно европейскимъ државама задало. Друго да „Илири“ у своје теженю за усредоточеніе сила и побужденіемъ общте южно-Славенске народности стално напредую, но при томъ да само народе Хорватске и Словене предъ очима имаю, неподбадаюћи на лютину и освету крѣпко развіваюће се Срблѣ, съ коима они и онако изъ вѣроисповѣдателны призрѣнія наиболѣ не стою, са продрзливимъ наметаніемъ свога Илиризма; и осимъ тога, да се одъ свакогъ превећъ отважногъ корака, одъ свакогъ превећъ суровогъ обараня сваке поособности брижљиво чуваю, да врло jakimъ угнѣтаваніемъ постоећи народности, будући они съ єднимъ ударцемъ цео южно-Славенскій народъ свога колѣна у єдну цѣлину стопити желе, управъ съ овимъ єднимъ ударцемъ оне и онако простране свезе, кое два поєдина поколѣнія међусобно скопчавая, са несмысленомъ рукомъ не раскину, па после идућимъ поколѣніама свако соединеніе и совокупность немогућомъ не учине. Ербо само сотимъ да южни Славени као „илирски Славени,“ и „Илирски Срблѣ“ мирно и у слоги єданъ другогъ подпомажу, могу се они надати, да неду јошть єдаредъ заєднички къ знатной высини свога душевногъ образованія и народне силе себе узвысити.

А Мы то съ тимъ пре очекуемо, што на врѣ Илира мужевни стою, коима се благоразуміе, и мирно крѣпко сматраніе свои отношенія у пунной мѣри повѣрити сме. Та већъ и самъ Шафарикъ вели: „мы Г. Гая познаемо као човека мирне но постоянное ревности, чисте мужественне крѣпке волѣ, велике обозрительности и умѣренности, темельногъ изображенія, и што є главниє отличногъ практическогъ знания.“ Овакови мужевни нећеду немогуће хотети, а немогућно є єдно географическо име за совокупно име начинити; и ако намъ исторія такоє примѣре доноси, то є увекъ само у иладама години могуће постало, и у отношеніяма, коя се никадъ повратити нећеду, и коя мы нашой южно-Славенской браћи небы желили. Нека дакле они совокупна имена „Илирија“ и „Илирски“ задрже, али „Илире“ „Илирски народъ“ произвести, мораю они себя изъ главе избацити. Имена су по себе врло мало важна, она само служе за означаваніе идее, коя є сама

жива, али имє єдногъ народа єсть животь, єсть духъ, єсть народъ самъ.

КНИЖЕВНА ВѢСТЬ.

Вѣхой части читаюћегъ общества Србскогъ познато ће изъ наши новина быти, да су кодъ насъ у Београду прошле єсени заведене Недельнѣ Школе. По примѣру т. є. изображены народа европейски, желили су неки любители просвѣщенія, дати згодну прилику оной младежи србской, одъ кое ће временомъ важна часть жительство, среднѣгъ стая грађани, майстори и трговци постати, да може што полезно научити. Ова сиромашна младежь обично већъ у младе године, кадъ нѣ ни основне школе свршила, нити найобичнија знания себе приобрѣсти могла, на занату и у дућанима служити и тежкій тѣлесный посао радити починѣ, и ту се сваке екоро прилике лишава, духъ свой подранивати и преплезнымъ баръ найнужднѣимъ знаніемъ обогаћавати, па тако се за разумни, одъ досадашнѣгъ савршанія и достойни промышленный и радиный животь преплавляти. — У овима недельниа школама, скупляю се дакле исти шегрти и кафе, кои су јошть млађи, одъ свою занату и трговаца у неделю после подне, да баръ онда, кадъ се тѣлесно одмараю, што полезно за животь чую и науче. Ту они на класе по својой предуготовности раздѣлѣни, безъ свакога скоро труда, слушаюћи само приповѣдаюће їмъ наставнике, много полезно чую, постижу, запамте и науче. Тако найневѣштїи ту уче познавати слова и читати кнѣигу, писати и рачунати, одкуда ће съ временомъ у своима пословима велику ползу имати, еръ занатлія и трговаць, кои незна читати и писати, [и рачунъ свой точно водити, никако се неможе одъ чєстє штете и преваре сачувати и уредно свой посао, особито ако є овай већїй, водити, дакле ни толико напредовати као онаї, кои све то уме. — Савршенїи момци, кои већъ читати, писати и помало рачунати умеу, добываю ту наставлѣніє у писмениа сачиненіяма, и у точнѣмъ и вѣћемъ рачуну. Найсавршенїемъ пакъ приповѣда се обштепонятно и найнужднѣє знаніє о свѣту и о природи, о главниа ове появлѣніама и производима, непрестано наводећи нѣову ползу за родъ човеческїй; далѣ о отечеству нѣовомъ србскомъ, коега ће они съ временомъ полезни грађани быти, и ту се они упознаваю са своимъ грађанскимъ правама и должностима. Осимъ то-

га свакој се класи одъ духовны лица предае и наука православне христјанске вѣре, тако, да о-ни у недельнима школама и Бога познавати и о спасенію душе поучити се прилику имаю. Да су ове школе заиста полезне, и да ће, само ако неколико година узтраю, изобиланъ плодъ принети, то доказивати нетреба; оне пробујую мысао и распространяваю знанъ у кругу, куда є оно досадъ врло тежко продирало, а знанъ и вѣштина су онај изворъ, изъ кога разумнја, савршенія и пробитачнја радностъ а съ овомъ процвѣтаваюћа трговина и съ њоме скопчано общте благостояніе истиче. —

За ове недельне школе дакле, сачиніо є и издао Г. Исидоръ Стояновићъ, Профессоръ общте Исторіе и овог. Ректоръ Лицеума К. С., еданъ букваръ, на кои мы позорность почитаемога общтества србскогъ, особито пакъ оны, кои се съ наставлѣніемъ младежи занимаю, као на дѣло сасвимъ ново, изворно и заиста важно, обратити желимо. Оно є скоро изишло на свѣтъ подъ заглавіемъ:

„Брзоукій Букваръ или новій способъ написиванъ, уподобљаванъ, састављанъ и разстављанъ слова, слогова и речій, научити књиге и писму невеште за 40 часова предаваня, србски и црквено-славенски правилно читати и прилично на изусть писати. Саставіо за недельне школе Исидоръ Стояновићъ, Профессоръ общте Исторіе у Лицеуму К. С. и проч.; наставникъ у првој класи Београдски недельны школа. Съ одобренъмъ Высокославногъ Попечительства Просвѣщенія К. С. у Београду при Типографіи Княжества Србскогъ. 1846. — 8, 61 страна.

Свакій наставникъ увѣренъ є данасъ о томе, да човекъ само оно заиста научи и себи за свагда присвои, што є схватіо и разумео, а што є годъ као чворакъ само запамтіо и на изусть научіо, безъ да є духъ и разумъ рѣчій схватіо и промышліо, оно ніе њгово и съ временомъ ће изветрити. Па и цѣлога наставлѣнја школскога главна є цѣль та, да се у човеку пробуде мисли и понятія о предметима, па да онъ, кадъ изъ школе у животъ ступи, ствари те познати, разумети, о њима истинно судити и тако полезно на њи дѣйствовати уме, зато се школа и зове приправа за животъ. — Ако се у дѣтету одма изъ почетка, кадъ азбуку учити почне, пробуди мысао и обрати позорность на духъ и разумъ рѣчій, тако да оно свагда разуме, што му се го-

вори и што учи, тимъ се положи добаръ основъ за цѣло њгово воспитаніе; напротивъ ако му се само безъ смысла и разума трпаю рѣчи у главу и само се на то особито иде, да дѣте стократнымъ повтаранъмъ истога, као чворакъ, стваръ запамти и на изусть зна, тимъ се у њму духъ угнѣтава и слаби, и оно ће се и доцнѣе тежко къ самосталному мышлѣнню остварима, о конма чита и учи, пробудити. Већъ при самой азбуки треба дакле на то мотрити, да дѣте механички неучи, него да при свакомъ слову мыслити, ясно понятіе себи прибавити, стваръ схватити, разумети може, кое никако небыва, ако му се голо слово на штици покаже и дотле повтарава, докъ га њѣпосле незапамти. Зато су се учители трудили, голимъ словама понятія подметути, и слова са познатима дѣци предметима сравнити, да бы тако дѣте видѣ слова, сећаюћи се оногъ предмета, запамтити могло, на пр. казали су дѣтету: ово слово, кое изгледа као войничкій хелмъ, зове се азъ и изговара се као првый гласићъ у рѣчи асталъ; оно слово, кое изгледа као круглa, зове се онъ и изговара се као првый гласъ у рѣчи отацъ; с сравнили су са подковицомъ, т са грабуљма и т. д. — За олакшати стваръ имаю просвѣћени народи и букваре са изображеніями оны предмета, кои имена починю са словама, надъ изображеніемъ у већемъ виду стоећима; на пр. кодъ А. а. изображенъ є и подписанъ: асталъ, [кодъ Б. б. башта, кодъ В. в. войникъ и т. д. Што заиста дѣци изученъ азбуке врло олакшава, ерѣ сѣћаюћи се имена изображенога предмета, одма нају гласъ, коимъ се горе стоеће слово изговара. Притомъ изображенный предметъ ніе имао никакву подобность са словомъ, и обратно ако є слово съ предметомъ каквымъ сравнѣно, овогъ име ніе починало са уподобљнымъ словомъ.

И у томе се управо састои заслуга Г. Исидора Стояновића, што є онъ првый у своме Брзоукомъ Буквару на пољу педагогіе у ономъ смотренію учиніо коракъ напредъ, и тако прво ученъ младежи србској врло олакшао. Онъ є, то есть, за свако слово изнашао предметъ, когга не само име съ онымъ словомъ починъ, него осимъ тога, когга изгледъ са изгледомъ или формомъ слова толику подобность има, да како дѣте слово оно смотри, одма се по виду истога слова онога подобнога предмета сѣти, овога пакъ име у истый ма првымъ свонмъ гласићемъ показує му гласъ и изговаранъ сло-

ва. Тако на пр. кадъ види дѣте слово *i*, одма се сѣти да е оно подобно игли, а да се изговара као првѣи гласиѣ у рѣчи игла; *o* кадъ види, сѣти се обруча, и зна да гласи *o*; *ж* кадъ смотри, падне му на умъ подобна жаба и првѣи гласиѣ нѣногъ имена; при слову *з* сети се змиѣ и гласиѣ *зз* и т. д.

У истѣи ма кадъ дѣте слово познавати, са предметомъ каквѣи уподобити и изговарати учи, мора га оно по Г. Исидора Стояновиѣа методу и написивати, и тако форму нѣгову сасвѣи себи присвоити, да га после одма, како га изусти, и написати уме; овѣи е врло олакшано изученѣ писанѣ, ерѣ опетъ дѣте зна шта ради, нити само механички черте и фигури са предложеногъ му образа преписуе дотле, докъ му најпосле у прѣтима неостану, и ово написиванѣ дакле пробуѣуе у дѣтету мысао, разумѣ, и учи га о томе мыслити што ради. — Юштѣ и треѣу ползу има оваѣи букварѣ ту, што е у нѣму врло разговетно изложено саставлянѣ или срицанѣ слова у слоге а ови у рѣчи, и обратнo разставлянѣ рѣчѣи на слоге а ови на слова, чѣи се читанѣ кнѣига и написиванѣ чувѣни или мыслѣни рѣчѣи врло олакшава, и обoѣму се правѣи основѣ положи.

За олакшанѣ цѣлога дѣла изуеое е Г. сачинитѣи юштѣ и штицу, на којоѣ су покраѣи слова предмети, сѣи коѣи су иста уподоблѣна, изображени, а подѣи овѣи стоѣи име предмета, починюѣе сѣи уподоблѣнымъ словомъ. Ова врло оштроумно саставлѣна штица досадѣ се само у два екземплара рукомъ начертана кодъ Г. сачинитѣи налази, но врло бы полезно было, да се она у камену изреже и обштемъ употреблѣнию преда, чѣи бы се осѣи школскога, особито и домаѣи прво наставлѣнѣ дѣчице врло олакшало, и изѣи тежкога и често мучнога посла у праву забаву и игру прѣтворило. —

На концу буквара додато е писмо, у коме се методѣи оваѣи и цѣлѣи начинѣи поступанѣи по нѣму врло ясно толкуѣе, тако, да свакоѣи, кои иста прочита, помоѣу овога буквара и штице на истѣи начинѣи дѣцу учити може.

Колика е овога новогѣи метода полза, и колико онѣи прво наставлѣнѣи и изученѣи азбуке

дѣци олакшава, то ѣе свакоѣи педагогѣи веѣи изѣи овога, што е овде на кратко речено, увидити; тко се пакъ о томе савршено увѣрити жели, онѣи нека изволи прво классу наши неделѣни школа посѣтити, гдѣ ѣе заѣста сѣи удивлѣнѣиѣи наѣи, како е Г. сачинитѣи младу шегрчадѣи, кои изѣи кнѣиге ни бекнути, штоно веле, ниѣи знала, за двадесетѣи одѣи прилике часова не само слова познавати, срицати и читати, него заедно и написивати научѣио. Дѣло дакле нѣгово заѣста похвалу и благодарностъ нашу у пуноѣи мѣри заслужуѣе, и ова ѣе барѣи онда сигурно и слѣдовати, кадѣи люди ползу нѣвогѣи метода при собствѣниоѣи дѣци увиде; мы му барѣи ту награду за трудѣи нѣговѣи желимо, да се букварѣи и штица нѣгова свуда меѣу Србѣима уведе и разпространи. —

Дрѣи Ш.

С М Ъ С И Ц Е.

Едно друштѣи изѣи Нев-Йорка намѣрава за годину дана едну варошѣи сазидати, коѣи ѣе 1. сатѣи одѣи Бостона удалѣна бити; зиданѣи ѣе се юштѣи овогѣи лета почети. Ниѣи се тому чудити. У Америци све се паромѣи ради: машине правѣи каибѣта, столице и друга понуѣства; парне машине шѣио аљѣине, правѣи чѣзме, плету чарапе и више такоѣи.

Ланѣи е начинѣиѣи еднѣи паро-бойнѣи лаѣи у Бостону одѣи 80. топова. Меѣу овѣима налазе се 4. тако тежка, да свакоѣи понаособѣи 20 центѣиѣи важи. Едно ѣуле за нѣи има 230. фунтѣиѣи.

У бостонскомѣи пристаништу долазе и одлазе свакогѣи месеца око 600. лаѣи, дакле посведѣивно одѣи прилике 20. и годишнѣиѣи 7,200 (!) лаѣи. Како напредую печатѣиѣи, показуѣе свакиданѣиѣи множество новѣина. У Бостону излазе данѣи на данѣи по 64. новѣина, све на енглезкомѣи ѣзыку.

Евѣтимѣи Аврамѣиѣиѣи.

НОВА КНѢИГА.

Персиѣнка. Позоришнѣи игра у петѣи дѣѣствѣи. Сѣи немачкогѣи превѣе Васа Ћорѣѣѣиѣиѣи, Архиварѣи Попѣчитѣелства Финансѣи. У Београду, Печатано у Книгопечатнѣи Кнѣжѣства Србскогѣи. — На 12-тини, стр. 82.

Учредникѣи Милошѣи Попѣиѣиѣиѣи.

Издано и печатано у Правитѣлствѣиоѣи Книгопечатнѣи у Београду.